

– Дніпропетровськ: Ліра ЛТД, 2007. – 380 с.

11. Заруба В. Козацька старшина гетьманської України (1648–1782): персональний склад та родинні зв'язки / В. Заруба. – Дніпропетровськ: ЛІРА, 2011. – 932 с.

12. Кривошея В. Генеалогія українського козацтва: Нариси історії козацьких полків / В. Кривошея. – К.: Стіло, 2004. – 391 с.

13. Кривошея В. Козацька еліта Гетьманщини / В. Кривошея. – К.: ІПіЕНД імені І.Ф. Кураса НАН України, 2008. – 452 с.

14. Лазаревский А. Описание Старой Малороссии. Материалы для истории заселения, землевладения и управления. Полк Стародубский / А. Лазаревский. – К.: Типография К.Н. Милевского, 1888. – Т. 1. – XIV + 470 + XXX с.

15. Лазаревский А. Описание Старой Малороссии. Материалы для истории заселения, землевладения и управления. Полк Нежинский / А. Лазаревский. – К.: Типография К.Н. Милевского, 1893. – Т. 2. – IV + 521 + XXVII с.

16. Летопись Самовида о войнах Богдана Хмельницкого и о междоусобиях, бывших в Малой России по его смерти / О. Бодянский. – М.: Университетская типография, 1846. – 152 с.

17. Модзалевский В. Малороссийский родословник / В. Модзалевский. – К.: Типография С.В. Кульженко, 1912. – Т. 3. – 824 + 24 с.

18. Модзалевский В. Рославец / В. Модзалевский // Русский биографический словарь – Петроград: Типография Акц. О-ва Кадима, 1918. – Т. 17. – С. 149–150.

19. Панашенко В. Полкове управління в Україні (середина XVII–XVIII ст.) / В. Панашенко. – К.: Інститут історії України НАН України, 1997. – 74 с.

20. Поклонский Д. Стародубская старина XI–XIX вв. Исторические очерки / Д. Поклонский. – Клинцы: Клиновская городская типография, 1998. – Кн. 1. – 242 с.

21. Реестра всего Войска Запорожского после Зборовского договора с королем польским Яном Казимиром, составленные 1649 года, октября 16 дня / О. Бодянский. – М.: Университетская типография, 1875. – XXXIV + 337 с.

22. Універсали українських гетьманів від Івана Виговського до Івана Самойловича (1657–1687) / І. Бутич, В. Ринсевич, І. Тесленко. – Київ–Львів: НТШ, 2004. – 1086 с.

23. Центральний державний історичний архів України, м. Київ, ф. 222, оп. 1, спр. 97, арк. 1.

24. Чухліб Т. Стародубщина українська: від історичної величі до сучасного забуття / Т. Чухліб // Пам'ятки України. – 2005. – № 1. – С. 67–83.

25. Gajdecky G. The Cossack administration of Hetmanate. – Cambridge, Massachusetts: Harvard Ukrainian Research Institute Harvard University, 1978. – Volume 1. – 394 p.

Лаевский А.С. Предпосылки создания Стародубского полка 1648–1663 гг.

В статье рассматриваются причины и последствия создания в 1663 г. Стародубского казацкого полка, формирование его территории и особенности системы управления.

Ключевые слова: Национально-освободительная война украинского народа, Украинское казацкое государство, Нежинский полк, Стародубский полк, Петр Рославец.

Layevskiy A.S. Background of foundation of Starodub regiment 1648–1663

The article is dedicated to the history of foundation of Starodub regiment. The attention is paid on the causes and consequences of regiment's foundation, it's territories and administrative system.

Key words: The National war for Independence, Ukrainian Cossacks State, Nizhyn regiment, Starodub regiment, Petro Roslavets.

15.03.2014 р.

УДК 904 (091) «1648/1782»

Є.С. Калашник

ОРІЛЬСЬКИЙ РУБІЖ ПОЛТАВСЬКОГО КОЗАЦЬКОГО ПОЛКУ В АРХЕОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

У статті на основі публікацій та архівних матеріалів висвітлюється історія археологічних досліджень козацьких старожитностей Поорілля у межах, що входили до Полтавського козацького полку 1648–1782 рр. Класифікуються та аналізуються етапи розвитку археологічного знання про козацькі пам'ятки нижньоорільського мікрорегіону.

Ключові слова: Поорілля, Полтавський козацький полк, козацькі старожитності, археологічні дослідження, історіографія.

На виключному значенні р. Оріль (лівої притоки Дніпра на межі Полтавської та Дніпропетровської областей), як природного рубежу між кочовим степовиками та осілими землеробами лісостепу, наголошував ще В.Г. Ляскоронський, відмічаючи: «...речка Орель ярче других должна была выражать эту борьбу и сохранить о ней воспоминания...» [26, 82]. Подальші археологічні дослідження багатогранно підтвердили цю тезу [42, 19–26; 44, 328–329]. Кульмінацією ж цього протистояння можна вважати XVII–XVIII ст. із постійною присутністю військового контингенту в регіоні [23, 114–115] та будівництвом монументальних оборонних споруд Української лінії. Поглиблене дослідження об'єктів культурної спадщини козацької доби, що має місце в останні десятиріччя, спонукає до історіографічного аналізу матеріалів, пов'язаних із окресленим мікрорегіоном.

Початок археологічних досліджень у Полтавському Пооріллі припадає на середину XIX ст. За завданням Київської тимчасової комісії для розбору давніх актів, під час своєї другої подорожі Полтавщиною (1845–1846 рр.), орільські пам'ятки оглядає Т.Г. Шевченко [40, 90–95]. Через арешт у 1847 р., поет, відлучений від науки, вимушений був використовувати фахові знання та науковий доробок у образотворчому мистецтві та літературі [40, 90]. У його щоденнику та різних творах, що «мають виняткову документальну цінність» [40, 91], змальовані рештки Української оборонної лінії, зокрема поблизу с. Шедієве [40, 94].

Перші ґрунтовні археологічні розвідки у Нижньому Пооріллі були проведені В.Г. Ляскоронським на поч. XX ст. [26, 3–82]. Учений констатує наявність на правобіччі Орелі стародавнього валу та більш нового, що перекриває перший; протяжність укріплення від м. Орлик ламаною лінією на північ, до Китайгорода; облаштування у валу три- та чотирикутних бастіонів, повідомляє про пусті

фортеці поблизу укріплень [26, 3, 78–79]. Також археологом було зроблено план укріплень містечка Китайгород [26, 78–79].

На матеріали розвідок В.Г. Ляскоронського посилається інший видатний дослідник Полтавщини – Л.В. Падалка, зокрема при описі Китайгорода та Царичанки у фундаментальній праці «Прошлое Полтавской территории и ее заселение» [32, 177]. У більш ранньому творі дослідника, від 1905 р., знаходимо побіжний опис Української лінії поблизу с. Ряске [31, 203].

Безпосередньо на місцевості досліджував укріплення Української лінії відомий історик Слобожанщини Д.І. Багалій [5, 11].

Короткі відомості про пам'ятки козацької доби на території Полтавського полку відомі у матеріалах комплексної експедиції В.В. Докучаєва 1888–1890 рр. Зокрема згадується фортеця сотенного Китайгорода на другій терасі правого берега р. Оріль [39, 110].

Буремного 1917 р. у Полтаві виходить друком книга М.О. Макаренка «Городища и курганы Полтавской губернии». Дослідник наводить відомості про археологічні пам'ятки, спираючись на матеріали анкетування Центрального статистичного комітету 1873 р. [27]. У Нижньому Пооріллі перелічуються «городки» в Орлицькій волості, у Китайгороді, Царичанці, два біля Нехворощі і фортеця у с. Ряске [27, 11–12, 21]. Також згадуються рештки укріплень Української лінії у сс. Ряске, Нехвороща, Залінійне та Старовірівка [27, 21, 22].

Як бачимо, на дореволюційному етапі археологічних досліджень були окреслені певні історико-культурні ареали у Нижньому Пооріллі. Вони тягнуть, в першу чергу, до адміністративних центрів регіону, таких як Орлик, Китайгород, Царичанка, Нехвороща, Ряске, а також до пам'яток фортифікації – Української лінії.

Регіон привертає увагу археологів і у радянську добу, однак козацькі старожитності не знайшли широкого висвітлення у тематиці досліджень [2; 35, 75]. Відмітимо дослідження укріплень Китайгорода у 1972 р. Д.Я. Телегіним [38, 39] та роботи експедиції М.П. Кучери у 1985 р. В ході останніх було обстежено ділянку Української лінії довжиною 40 км на відрізок Нехвороща – Рясівка [5, 111]. Встановлено, що Лінія краще збереглася на високих стрімких ділянках правого берега р. Оріль, а у межах населених пунктів та на пологіх ділянках зруйнована господарською діяльністю. Укріплення Лінії складаються з валу, в якому через проміжки близько 200 м облаштовані редани, рову та гласису. Висота валів – 0,5–1,0 м, ширина – 4,0–4,5 м, висота гласису 3,4–4,0 м, ширина його 0,5–0,7 м. Глибина ровів, від вершини брустверу, складає 2,0–2,3 м, ширина їх – 6,0–9,5 м; дно ровів підтрикутне або округле у профілі [5, 112–114]. Також були досліджені

ровики для відводу води; перпендикулярні Лінії відгалуження в сторону заплави – для зменшення маневреності кінноти; споруди на зразок маяків, в основі яких використовувалися кургани [5, 114]. Крім того, спростовано твердження В.Г. Ляскоронського про існування більш ранніх укріплень та їх приналежність до системи Змійових валів [5, 115].

Дослідження козацької спадщини у полтавській течії р. Оріль були відновлені на рубежі 1980–1990-х рр. Однак на цей час територія зазнала значних адміністративних змін.

У 1990 р. акваторію Орелі в районі с. Нехвороща досліджує Експедиція підводних археологічних робіт Центру археології та історії Дніпра при Запорізькому обласному краєзнавчому музеї спільно з журналом «Пам'ятки України» при участі Полтавського краєзнавчого музею [43, 75–78]. Роботами експедиції встановлено факт знищення укріплень Васильківської фортеці з метою спорудження дамби, досліджено рештки оборонних валів Успенського Орільського монастиря. Серед знахідок – фрагменти посуду, кахлів, деталі військового спорядження. Також було виявлено човен-довбанку.

Провідкриття археологами в той же час у околицях с. Лівенське решток зимівника та сторожового поста-бекету повідомляє О.Л. Олійник [29, 87, рис. 2]. У замітці краєзнавця І.В. Бовкуна з'являються короткі відомості про майдан поблизу хутора Кумина Балка та місцезнаходження кераміки XVII–XVIII ст. в межах с. Велика Маячка [3, 107].

У 1990-ті рр. об'єкти культурної спадщини Нижнього Поорілля з'являються у пам'яткознавчих студіях. Особливу увагу привертають рештки Української лінії [1, 289, 291], Успенського монастиря біля Нехворощі [1, 289; 25, 28; 34, 28–30], сотенні містечка [25, 27–28].

Грунтовні дослідження Української лінії на початку 1990-х рр. були проведені Г.П. Заїкою – опрацьовано значну кількість джерел, узагальнено попередні історичні дослідження, проведено власні археологічні спостереження [8; 10; 12]. Результатом багаторічної роботи став цикл наукових статей [7; 9; 11; 13; 15; 16] та монографія, видана, на жаль, вже по смерті дослідника [14]. Г.П. Заїка ініціював створення історичної асоціації «Українська лінія», що існувала з 1994 по 2008 рр. [14, 42], очолювана краєзнавцем І.В. Бовкуном.

Археологічні дослідження Лінії у 1995 р. продовжились Б.І. Золотницьким. Рештки укріплень були обстежені у межах Машівського та Новосанжарського районів Полтавської області, проводилися планіграфічні спостереження, досліджено профілювання укріплень [17].

У 2003 р. рештки Української лінії між сс. Бурти і Нехвороща досліджував А.В. Гейко. Археолог відмічав, що найкраще укріплення збереглися

біля с. Бурти; біля Нехворощі зафіксовано лише залишки рову [33].

У 2007 р. Лівеньську фортецю Української лінії оглядав В.О. Мокляк. Ним проведено фотофіксацію пам'ятки, однак не проводилися планіграфічні дослідження, на необхідності яких лише було акцентовано увагу [28, 82–83].

У 2003 та упродовж 2005–2009 рр. експедицією Дніпропетровського історичного музею ім. Д.І. Яворницького проводяться активні археологічні дослідження містечка Китайгород (нині Царичанського району Дніпропетровської області) [30; 36; 37; 38]. Перші ж археологічні дослідження пам'ятки співробітниками установи були проведені у 1982 р. [38, 39]. У матеріалах експедиції широким спектром знахідок представлені найрізноманітніші групи ужиткових речей, посуду, кахлів.

У 2008 р. асоціацію «Українська лінія» перейменовано у «Центр історичних подій та військової археології», який був очолений І.В. Бовкуном. У останні роки з питань археології, історії, пам'яткознавства організація тісно співпрацює із академічними установами. Достойне місце серед тематики досліджень Центру посідають історико-археологічні дослідження козацької старовини регіону.

Наукові праці останнього періоду можна розподілити на дві групи – такі, що вводять виявлені артефакти до наукового обігу (скляний посуд, керамічні вироби, прикраси, зброю, зброярські артефакти, скарби тощо) [4; 18; 20; 21; 22; 24, 189; 33; 41] і ті, що на основі решток матеріальної культури узагальнюють історичні процеси у Нижньому Пооріллі за козацької доби [19; 23].

Таким чином, історія археологічних досліджень Нижнього Поорілля – території, що стала південно-східним рубезем Полтавського полку і Гетьманщини в цілому – нараховує понад 150 років. Вона пройшла декілька якісно різних етапів. На дореволюційному було окреслено коло проблем у регіоні, що їх покликано вирішити саме археологічні дослідження, встановлено історичні ареали які потребують фахового аналізу, зроблено перші кроки до пам'яткознавчої інтерпретації об'єктів культурної спадщини. Радянський період відзначився зростанням інтересу до археологічного вивчення пам'яток козацької доби як в Україні, так і в досліджуваному регіоні зокрема. 90-ті рр. ХХ ст. принесли відновлення археологічних пошуків у регіоні – комплексно досліджується Українська лінія, розширюється коло об'єктів вивчення – до наукового обігу включаються селітроварницькі майдани, вперше звертається увага на рештки матеріальної культури, розглядаються питання пам'яткознавчого характеру. Початок ХХІ ст. характеризується археологічними дослідженнями

сотенних містечок, публікацією артефактів козацької доби та появою історико-археологічних студій, присвячених аналізу історичних процесів у регіоні за козацької доби. Крім того об'єкти культурної спадщини включаються до Зводу пам'яток історії та культури.

Посилання

1. Археологія доби українського козацтва ХVІ – ХVІІІ ст. [Текст]: / Навч. посібник / Д.Я. Телегін, І.С. Винокур, О.М. Титова, І.К. Свешніков [та ін.]. – Київ: ІЗМН, 1997. – 336 с.
2. Бовкун І.В. Нові археологічні пам'ятки в Нижньому Пооріллі [Текст] / І.В. Бовкун // 100-річчя Полтавського краєзнавчого музею. – Полтава: Вид. ПКМ, 1991. – С. 105–107.
3. Бовкун І.В. Отчет об археологических разведках на территории Ливенского совета по р. Орели в 1989 г. [Текст] / І.В. Бовкун // НА ЦОДПА, ф. е, спр. 512, 2 арк.
4. Бовкун І.В. Дукач з околиць с. Маячка [Текст] / І.В. Бовкун, Є.С. Калашник // Археологічний літопис Лівобережної України. – Полтава: Археологія, 2008. – № 1–2. – С. 150.
5. Вітрик І.С. Українська лінія як пам'ятка археології пізнього середньовіччя / І.С. Вітрик // Археологія. – Київ: Академічна періодика, 1999. – № 2. – С. 111–116.
6. Гейко А.В. Звіт про археологічні розвідки на території Новосанжарського району Полтавської області. – Полтава, 2003 [Текст] / А.В. Гейко // НА ЦОДПА, ф. е, спр. 354, 45 арк.
7. Заїка А.Г. До питання про Українську лінію [Текст] / А.Г. Заїка, Г.П. Заїка // Пам'ятки археології Полтавщини. – Полтава: Вид. ПКМ, 1991. – С. 94–103.
8. Заїка А.Г. Отчет об исследованиях Украинской оборонительной линии ХVІІІ в. на территории Полтавской области в 1990 году. – Полтава, 1990 [Текст] / А.Г. Заїка, Г.П. Заїка // Мокляк В.А., Ткаченко А.М. Отчет о разведках в междуречье рек Ворсклы и Орели (Новосанжарский р-н Полтавской обл.) // НА ПКМ, од. зб. 03–344, арк. 44–50.
9. Заїка Г.П. Военні дії в межах сучасної Полтавщини в період Російсько-турецької війни 1735–1739 рр. [Текст] / Г.П. Заїка // 100-річчя Полтавського краєзнавчого музею. – Ч. ІІІ. – Полтава: Вид. ПКМ, 1991. – С. 19–22.
10. Заїка Г.П. Звіт про обстеження Української лінії. 1994 р. [Текст] / Г.П. Заїка // НА ЦОДПА, ф. е, спр. 77, 34 арк.
11. Заїка Г.П. З легенд про Орільські скарби [Текст] / Г.П. Заїка // Козацькі старожитності Полтавщини. – Полтава: Археологія, 1994. – Вип. 2. – С. 143–145.
12. Заїка Г.П. Звіт про обстеження Української лінії в межах Полтавщини в 1994 р. [Текст] / Г.П. Заїка // НА ЦОДПА, ф. е, спр. 88, 6 арк.
13. Заїка Г.П. Обстеження Української лінії [Текст] / Г.П. Заїка // Полтавський археологічний збірник. – Полтава: Археологія, 1995. – Ч. 3. – С. 127–131.
14. Заїка Г.П. Українська лінія [Текст] / Г.П. Заїка; відп. редактор О.Б. Супруненко. – Київ-Полтава: Археологія, 2001. – 88 с.
15. Заїка Г.П. Коли та з якою метою споруджувалася Українська лінія [Текст] // Наш рідний край (Сторінки з історії козацтва на Полтавщині). – Полтава, 1991. – Вип. 9. – С. 33–43.
16. Заїка Г.П. Некоторые вопросы истории Украинской линии [Текст] / Г.П. Заїка, А.Г. Заїка // Охрана и исследования памятников археологи Полтавщины. – Полтава, 1989. – С. 83–88.
17. Золотницький Б.І. Звіт про обстеження Української лінії на території Машівського та Новосанжарського району Полтавської області 1995 р. – Полтава, 1996 [Текст] / Б.І. Золотницький // НА ЦОДПА, ф. е, спр. 121, 36 арк.
18. Калашник Є.С. Перстень-печатка ХVІІ ст. з Поорілля [Текст] / Є.С. Калашник // Археологічний літопис Лівобережної України. – Полтава: Археологія, 2008. – № 1–2. – С. 136.

19. Калашник Є.С. Доля сотенного містечка Маячка у Північній війні: археологічний аспект [Текст] / Є.С. Калашник // Археологічний літопис Лівобережної України. – Полтава: Археологія, 2009. – № 1. – С. 53–57.

20. Калашник Є. Дрібна керамічна пластика XVII–XVIII ст. з Новосанжарського Поорілля [Текст] / Євген Калашник // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні – Київ, 2010. – Вип. 19. – С. 123–128.

21. Калашник Є. Козацький рушничний ладунок XVII ст. За матеріалами з с. Лівенське на Полтавщині [Текст] / Є. Калашник // Середньовічні старожитності Центрально-Східної Європи. Мат. IX Міжнар. студ. наук. археол. конф. – Чернігів: Сіверянська думка, 2010. – С. 101–104.

22. Калашник Є. Деякі форми скляного посуду козацької доби з південно-східних околиць Гетьманщини [Текст] / Є. Калашник // Середньовічні старожитності Центрально-Східної Європи. Мат. X міжнар. студ. наук. археол. конф. – Чернігів: Сіверянська думка, 2011. – С. 78–80.

23. Калашник Є. Матеріальна культура Лівенської фортеці на Українській лінії [Текст] / Євген Калашник, Іван Бовкун // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні. – Київ, 2012. – Вип. 21. – Ч. I. – С. 114–123.

24. Ковальова І.Ф. Нові знахідки товарних пломб та особистих печаток з козацьких пам'яток Дніпровського лівобережжя [Текст] / І.Ф. Ковальова, В.М. Шалобудов // Старожитності Лівобережного Подніпров'я–2011 / Наук. ред. О.Б. Супруненко. – Київ–Полтава, 2011. – С. 182–192.

25. Кулатова І.М. Старожитності козацької доби на Полтавщині [Текст] / І.М. Кулатова // Археологічні дослідження пам'яток українського козацтва. – Київ, 1993. – Вип. 2. – С. 28–29.

26. Ляскоронський В.Г. Городища, кургани и длинныє (змиевы) валы в области Днепровского Левобережья [Текст] / В.Г. Ляскоронский // Тр. XIV АС в Чернигове 1909. – Том III. – С. 1–82.

27. Макаренко Н. Городища и курганы Полтавской губернии (Сборник топографических сведений) [Текст] / Николай Макаренко. – Полтава: Изд. ПУАК, 1917. – 105, XIX с.

28. Мокляк В.О. Полтавський полк: Науково-популярний нарис історії полку з часу його виникнення до кінця XVIII ст. [Текст] / В.О. Мокляк. – Полтава, 2008. – 112 с.

29. Олійник О.Л. Запорізький зимівник часів Нової Січі (1734–1775 рр.) [Текст] / О.Л. Олійник. – Запоріжжя: Дике поле, 2005. – 225 с.

30. Осадча Ю. Фрагменти кахлів козацької доби (з розкопок Китайгородської експедиції) [Текст] / Юлія Осадча // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні – Вип. 17. – Київ, 2008. – С. 124–127.

31. Падалка Л.В. О древних городках, городищах и насыпных валах на территории нынешней Полтавской губернии [Текст] / Л.В. Падалка // Труды ПУАК. – Полтава: Тип. Т-ва печатного дела, 1905. – Вип. 1. – С. 155–214.

32. Падалка Л.В. Прошлое Полтавской территории и ее заселение: Исследования и материалы с картами [Текст] / Л.В. Падалка. – Полтава: Тип. Т-ва печатного дела, 1914. – 239 с.

33. Сальніков В. Артилерійські снаряди з околиць с. Лівенське у Пооріллі [Текст] / Віталій Сальніков // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні. – Київ, 2010. – Вип. 19. – С. 155–158.

34. Сенченко В. Козацький монастир на Орелі [Текст] / В. Сенченко // Пам'ятки України. – Київ, 1991. – № 2. – С. 28–30.

35. Сидоренко Г.О. Довідник з археології України. Полтавська область [Текст] / Г.О. Сидоренко, Є.В. Махно, Д.Я. Телегін. – Київ: Наукова думка, 1982. – 108 с.

36. Старік О. Сотенне містечко Китайгород (розкопки 2006 р.) [Текст] / Олексій Старік // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні. – Вип. 16. – Київ, 2007. – С. 63–65.

37. Старік О. Пам'ятки козацької доби в археологічних

дослідженнях ДІМ 2008 р. [Текст] / О. Старік // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні – Вип. 18. – Київ, 2009. – С. 113–117.

38. Старік О. Результати дослідження поселення XVII–XVIII ст. у с. Китайгород Дніпропетровської області [Текст] / О. Старік // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні – Вип. 20. – Ч. I. – Київ, 2011. – С. 38–47.

39. Супруненко О.Б. Пам'ятки археології Полтавщини в матеріалах документації експедиції 1888–1890 рр. [Текст] / О.Б. Супруненко // Археологічний літопис Лівобережної України. – Полтава: Археологія, 1998. – № 1–2. – С. 107–111.

40. Супруненко О.Б. Археологічні студії Тараса Шевченка на Полтавщині [Текст] / О.Б. Супруненко // Археологічний літопис Лівобережної України. – Полтава: Археологія, 2000. – № 1–2. – С. 90–95.

41. Супруненко О. Рідкісна знахідка козацького часу з Поорілля [Текст] / Олександр Супруненко, Іван Бовкун // Нові дослідження пам'яток козацької доби в Україні. – Київ, 2011. – Вип. 20. – Ч. I. – С. 47–49.

42. Телегін Д.Я. Памятники Поорелья в работах экспедиции «Днепр-Донбасс» (1970–1971) [Текст] / Д.Я. Телегін // Археологічний літопис Лівобережної України. – Полтава: Археологія, 2001. – № 2. – С. 19–26.

43. Трипольський І.Л. Нехвороща на Орелі [Текст] / І.Л. Трипольський // Нові археологічні дослідження пам'яток українського козацтва. – Київ, 1992. – Вип. 1. – С. 75–78.

44. Эварницкий Д.И. Курганы ур. Орели Екатеринославской губернии [Текст] / Д.И. Эварницкий // Тр. VIII АС. – Москва, 1890. – Т. III. – С. 328–329.

Калашник Е.С. Орельский рубеж Полтавского казачьего полка в археологических исследованиях

В статье на основе публикаций и архивных материалов освещается история археологических исследований казацких древностей Поорелья в границах, принадлежавших полтавскому казацкому полку в 1648–1782 гг. Классифицируются и анализируются этапы развития археологического знания о казацких древностях нижнеорельского микрорегиона.

Ключевые слова: Поорелье, Полтавский казацкий полк, казацкие древности, археологические исследования, историография.

Kalashnyk Ye.S. The frontier of Oril river of Poltava Cossack regiment in the archaeological researches

In this article described history of archaeological researches to Cossack antiquities of frontier by the Oril river belonging to Poltava Cossack Regiment based on publications and archival materials. Stages of archaeological knowledge about Cossack antiquities in microregion lower reaches of the Oril river are classified and analyzed

Key words: region of the river Oril, Poltava Cossack regiment, Cossack antiquities, archaeological researches, historiography.

12.03.2014 р.